

GAVRA GÁBOR

**"A TÖRTÉNELMI KERESZTÉNYSÉG IGAZI ARCA"
(BULÁNYI GYÖRGY PIARISTA SZERZETES AZ EGYHÁZI VEZETŐK PÁRTÁLLAMI
KOLLABORÁCIÓJÁRÓL)**

A Bokor Mozgalom alapítója 1989 óta követeli az egyházak átvilágítását. Interjúnkban erről, valamint tanítása központi eleméről, az állam és az egyház szétválasztásáról kérdezzük.

A ma 86 éves páter 1945-ben alapította a Bokor katolikus kisközösségi mozgalmat, amelynek szervezéséért 1952-ben életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. 1960-ban amnesztiával szabadult. A hetvenes években, miután a közösség tagjai megtagadták a sorkatonai szolgálatot, egyháza 1982-ben eltiltotta a nyilvános papi működéstől. 1997-ben rehabilitálták, de viszonya a klérussal máig rendezetlen.

Magyar Narancs: Tavaly januárban a Népszabadságban az egyházi átvilágítás érdekes megközelítését adta. E szerint a kérdés nem kezelhető az egyház és az állam összefonódásától, vagy ahogy fogalmazott: a trón és az oltár több ezer éves szövetségétől elkülönítve. Milyen összefüggést lát a pártállammal együttműködő papok és a mindenkorai államhatalom kezét kereső egyházak működése között?

Bulányi György: A kérdést célszerű távolabbról megközelíteni. Induljunk ki a papkirályok uralkodásából, amikor is ugyanaz a személy verekszik törzse élén karddal, parittyával, kőbaltával, és ugyanő küldi imáit istenének, hogy a szemben állót bele tudja verni a betonba. Később szakosodás következik be, de a verekedő és imádkozó két egyhási testvér marad, azonos szemlélettel és célkitűzéssel, csak különböző eszközökkel: az egyik fizikai erővel, a másik imával próbálja leigáznai a szomszédos törzset.

MN: Ez, ha jól értjük, egyaránt vonatkozik a kereszténységre, a többi világvallásra és a különböző törzsi vallásokra.

BGY: Persze. Álmos és a főtáltos szövetsége később Szent István és Asztrik esztergomi érsek szövetségékként élt tovább, de az "szövetségben hasonló ehhez Mózes és Józsué együttműködése. A történelemben a vallások - kultúráról függetlenül - rendre a világi hatalom szövetségesei.

MN: Egy 2002-es előadásában úgy fogalmazott, hogy Jézus kivívta a trón és az oltár - Pilátus és Kai-fás képviselte - szövetségének haragját.

BGY: Jézus kristálytisztán fogalmaz, amikor szembeszáll saját vallása szemléletével, mely szerint a zsidó ember a felebarátom, a nem zsidó nem a felebarátom. Nála az a felebarát, aki segít a másikon. Az evangéliumokból világosan kiderül, hogy Isten hatalma nem uralom, hanem az, hogy ad, elvisel és szolgál. Isten képviselőinek tehát semmi köze nem lehet a világ hatalmaihoz, melyek íratlan törvényei a másik ember eltaposását és a maguk számára a lehető leg-nagyobb anyagi jólét elérését célozzák. Jézus összesen három esztendeig taníthatta ezt, s akkor Kai-fás - az Isten főpapja - azt mondta, hogy elég, pusztuljon. A kereszténységben ugyanúgy elterjedt a törzsi szemlélet, mint a többi vallásban. Mintha Jézus semmi ezzel ellenkezőt nem mondott volna. A magyarországi egyház közelmúltjának legizgalmasabb kérdése a következő: ha elfogadnánk is, hogy a fejedelem és a főtáltos, majd a király és az esztergomi érsek közötti szövetség rendjén való volt, akkor a szövetség a deklaráltan ateista Rákosi Mátyással vagy Kádár Jánossal csak más eset?! A kommunistákkal azért már csak nem lehet fenntartani a trón és az oltár szövetségét?!

MN: Eszerint a kommunista pártfőtítkárok klérus általi kiszolgálása az apostoli királyokkal kötött szövetség folytatása lenne?

BGY: Adott egy történelmi Magyarország, mely 1000-ban a fejedelmet lecseréli a királyra, a fő-táltost pedig az esztergomi érsekre. 1945 után a Magyar Királyságot köztársasággal, majd népköztársasággal váltjuk föl, de az esztergomi érsek tisztsége továbbra is fennmarad. Az egyház válaszúthoz érkezett. Tehetett volna úgy, mint 1541 után, amikor a török hódoltság területét 150 évre egyszerűen leírta. A püspökök közül egyetlen egy sem maradt meg a hódoltságban, a pasák hatalmával nem vállaltak közösséget. 1945 után a főpapok, papok a helyükön maradnak. Csakúgy, mint 1917 után a Szovjetunió

pravoszláv papjai és püspökei, akik szintén nem hagyták el az országot. A Vatikán kapcsolata a Szovjetunióval különösen érdekes, mert valamelyest előképe a közép-európai egyházakkal később történeteknek. A Szentszék 1917 után folyamatosan próbálkozott a kapcsolatok rendezésével, puhatolózott Litvinov külügyi népbiztosnál egy konkordátum lehetőségéről a Szovjetunióban élő katolikusok érdekében. Magyarországon 1945 után más volt a helyzet: Mindszenty még a kisgazda Nagy Ferenc miniszterelnököt sem tekintette tárgyalópartnernek, szovjet kollaboránsnak tartotta őt. Hajthatatlanságával kivívta a kommunisták haragját, akik végül is 1948 utolsó napjaiban letartóztatták. Rendkívül érdekes helyzet áll elő: az esztergomi érsek formálisan a helyén maradt, s 1956. november 4-ig őrizte a magyar egyházi vezetés jogfolytonosságát, de az amerikai követségre menekülve a török kori egyházi vezetők útjára lépett. Magam Márton Áron gyulafehérvári érseket tartom a diktatúrával dacoló egyházi vezető igazi példájának. Nem kollaborált, nem is ment sem külföldre, sem nagykövetségre. Bebörtönözték, majd szabadulása után az érseki rezidenciába zárták. Ha nem adtak mellé teológus-tanárokat, maga képezte a kispapokat. ' volt az a magyar egyházi vezető, aki semmit nem adott föl abból, amit egy Jézus-tanítványnak nem szabad föladnia.

MN: A Vatikán 1964-ben az ún. keleti politika jegyében részleges megállapodást kötött a kádári hatalommal. Ennek megítélése talán máig a legfontosabb törésvonal ön és a katolikus egyházi hierarchia között. A vita lényege: a Vatikán ön szerint cserbenhagyta, a klérus szerint "átmentette a nehéz évtizedeken" a magyar egyházat. Mennyiben változott a véleménye az elmúlt tizenöt évben?

BGY: Amikor a Szentszéknek nincs módja egy adott világi hatalommal konkordátumot kötni, akkor megüzeni az országban maradó püspökeinek, papjainak és a híveknek, hogy a következő időszakban - esetleg a föld alá szorulva - maguknak kell gondoskodniuk az egyház túléléséről. Így történt a 30-as évek elején is, amikor egy baloldali gondolkodásúnak ismert francia jezsuitát meghívtak a Szovjetunióba. Beutazása előtt Berlinben az ottani nuncius, a későbbi XII. Pius pápa titokban püspökké szentelte őt, hogy módja legyen illegálisan püspököket s papokat szentelni. Ha nem lehet konkordátumot kötnünk, akkor földalatti munkára buzdítunk. A Bokor hasonlóképpen indult 1945-ben, amikor Debrecenben egy Kolakovics nevű horvát jezsuita biztatta a debreceni papokat földalatti kisközösségek szervezésére.

MN: Vatikáni megbízásból járt el?

BGY: Mivel titkos megbízásról volt szó, természetesen nem ellenőrizhettük küldetése valódiságát. Évtizedek múltán érdeklődtem személye után a római jezsuita generalicián, ahonnan egy éven keresztül nem kaptam választ, majd közölték, hogy nem találják a nevét a nyilvántartásban. Ez a műveletük vett igénybe egy esztendő. Ha Kolakovics saját szakállára jött volna közénk, a generalícia megtagadhatta volna őt, de csak nem találták a nevét. Konkordátum híján tehát a Szentszék itthon is illegális csatornákon át próbálta biztosítani az egyházi élet folytatását, majd amikor 1964-ben mégis létrejött a megállapodás, a "föld alá" ment papokat, híveket kifacsart citromként eldobta. Mécs Lászlóval szólva ("Magyar honban ki a betyár, ki a szent?") mi egyik napról a másikra "szentekből" "betyárok", azaz engedetlen, kellemetlenkedő fanatikusok lettünk, akik pedig 1964-ig "betyárok", azaz békepapok voltak, egy csapásra "szenteknek", egyházhű, engedelmes és igaz katolikusoknak minősültek. Belőlük lettek a püspökök. Ez felmérhetetlen erkölcsi károkat okozott az egyháznak. Gergely Jenő, a kommunisták egyháztörténésze is megállapította, hogy "1964 felgyorsította a szekularizáció folyamatát". Ezen nem kell csodálkozni. Amíg a hívők azt látták, hogy a püspököket és papokat szorongatják a kommunisták, becsület kérdése volt számukra, hogy kitartsanak. De amikor püspökeink együtt kocintgattak a tévében pártunk és kormányunk vezetőivel, sokan gondolhatták, hogy majd hülyék lesznek további kockázatokat vállalni.

MN: Az elfordulás számszerűen kimutatható volt?

BGY: Annak idején tíz esztendőn keresztül a péceli egyházközségben szolgáltam, és tapasztaltam a hívek lassú fogyását a 60-as évek második felétől kezdve. Eközben persze az egyház élvezte az állami bizalom áldásait. Nyugati látogatók érkezésekor az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) és az egyházi

vezetés egymás sarkát taposva mutogatta, hogy lám, milyen paradicsomi körülmények között működik Magyarországon a katolikus egyház.

MN: Milyen vívmányokra gondol?

BGY: Három fővel működő apácarendekre, tartalmatlan sajtótermékekre, szerény érdeklődés kísérte körmenetekre, a belvárosokba helyezett katolikus kegytárgy- és könyvesboltokra - élettelen kirakatin-tézményekre. Létrejött a mi külön bejáratú Potemkin-falunk. Engedték, hogy százsámra képezzenek hitoktatókat, csak éppen - az egyház tekintélyvesztése miatt - a kutya nem járatta hittanra a gyerekeit.

MN: A rendszerváltás után fennmaradt ez a kirakatjelleg?

BGY: Akár a katolikus, akár a többi történelmi egyház évről évre milliárdokat emel le az állami költségvetésből. Ennyi pénzből számtalan munkaviszonyt létesítettek az elmúlt másfél évtizedben. Természetes, hogy mindez valamiféle vallási mozgást eredményez. A kérdés az, hogy mit ér ez a mozgás. Az a tartalom, amit e munkaviszonyokban levő emberek közvetítenek, a trón és az oltár szövetségének gondolatvilágában mozgó egyházi hierarchia véleményét tükrözi. Valamiféle vallási érzést persze ezek a megnyilvánulások is kelthetnek, de Jézus Krisztushoz szinte semmi közük.

MN: Pontosan miért került sor kenyéértöresre Bokor és az egyházi vezetés között?

BGY: Amikor Mindszentyt kicsalták az országból, VI. Pál pápa megígérte neki, hogy ő marad Esztergom érseke, s ezért Mindszenty haláláig csak apostoli adminisztrátort nevezett ki Lékai László személyében, aki Mindszenty halála után, 1976-ban foglalta el az érseki széket. Már 1976 szeptemberében közli Bay László, az AEH katolikus főosztályának vezetője Lékaival, hogy Bulányi nem az állam, hanem az egyház ellensége, s ez megindítja a hierarchia nemes harcát a kommunisták parancsára az egyház hitvallói ellen. Hat éven keresztül folyik ez a harc, végül is 1982-ben hazai egyházi bíróság állapítja meg, hogy tanításom nem egyezik az egyházzal. Közben a piarista rendfőnök Rómába vitte a vitatott műveimet, és átadta a kléruskongregációnak, amely megállapította, hogy az írásaimban egyetlen, az egyházi tanítással ellentétes tétel sincs. Ennek ellenére megfosztottak a nyilvános papi működés (értsd: templomon belüli működés) jogától. A döntést kiküldték a Vatikánba megerősítésre, ahol 1987-ben - anélkül, hogy annak tartalmáról érdemben nyilatkoztak volna - jóváhagyták azt.

MN: Az elkülönülésük fennmaradt 1989 után is?

BGY: Az a furcsa helyzet állt elő, hogy az egyházon belüli illegalitásunk fennmaradt, miközben a közvetlen világi fenyegetettség, mely a mozgalmat életre hívta, megszűnt. Továbbra is kiközösítettek maradtunk, csak már nem visz el az ÁVO. Legálisan adhatom ki a könyveimet, de a katolikus könyvesboltok egyetlen darabot nem vesznek át belőlük. 1996-ban levelet írtam Ratzinger bíborosnak, a Hittani Kongregáció vezetőjének azzal, hogy az én hazámban az apagyilkosnak is megbocsátanak 14 és fél letöltött esztendő után, de ezzel hiába érvelek püspökeimnél, azok őhöz iránnytanak. Ratzinger azt válaszolta, hogy intézkedik a magyar püspököknél, hogy a tiltásokat visszavonják. A gyakorlati eredmény: semmi. 1997-ben kimondták, hogy a korlátozó intézkedések megszűntek, de templomom nincs; és működni csak akkor tudok, ha egy plébános meghív.

MN: 1997 óta hányszor misézett templomokban?

BGY: Egyetlen plébános sem tilt ki a templomából, de olyan sem igen akad, aki a hozzá tartozó híveknek hirdetné, hogy misézek nála. Így - bár minden héten misézek különböző templomokban - a hívek java része a kisközösségekből kerül ki, mert magamnak kell népet gyűjtenem. A könyveimre és a miséimre továbbra is érvényben van az egyházi bojkott.

MN: Ennek mi lehet az oka?

BGY: Annak a gondolatnak nem óhajtanak semmiféle kifutási lehetőséget adni, hogy Jézus tanítása gyökeresen ellenkezik mindazzal, ami a történelemben érvényesült az egyház és a világi hatalom kapcsolatában. Ez nem eretnek gondolat, nem az én agyszüleményem, hanem jézusi tanítás, amely azonban tabu a katolikus egyházban is. Csakúgy, mint a többiben.

MN: Annak fényében, hogy ön szerint a katolikus egyház története - és különösen a magyar egyház elmúlt 60 éve - a független egyház jézusi gondolatának elárulása, van-e bármilyen jelentősége annak, hogy beszervezett ügynökként a papok, főpapok közül kik működtek együtt a kommunista állambiztonsággal? Egyáltalán: különbözött-e bármiben az ön nyilvános tevékenységét ellehetetlenítő magas klérus és a Bokor tagjairól adott esetben jelentő plébános magatartása?

BGY: Egészen biztos, hogy az egyházi hierarchia csúcsán állók szolgálták ki a leginkább a diktatúrát. Minél magasabban állt valaki, annál teljesebben az övék volt. Ebben a tekintetben nem sok minden változott: 1989-ig Miklós Imre (az ÁEH vezetője - G. G.) döntötte el, hogy ki lehet püspök Magyarországon. A jelenlegi püspöki kar 1989-ig püspökké lett személyekből, továbbá azok barátaiból és pártfogoltjaiból áll. Ehhez képest valóban másodlagos, hogy szolgálataikat III/III-asként vagy anélküli kapcsolatok erejében végezték. Egyszer azt állítottam, hogy a papok 95 százaléka együttműködnek nevezhető. Természetesen nemcsak a hivatalosan beszervezettekre gondoltam, hanem mindazokra, akik a hierarchia különböző fokain a velük érintkező világi hatalmasságokat kiszolgálták.

MN: Azért a 95 százalék így is túlzásnak tűnik.

BGY: Hajlandó vagyok 96-ra módosítani. Még egyszer: nem csak a beszervezettekre kell gondolni. Egy példa: a falvak legfontosabb embere a pap volt. A hatalomnak biztosítania kellett, hogy prédikációja megfeleljen országos és helyi képviselői igényeinek. A plébánosnak pedig meg kellett nyernie a tanácselnök és a többi hatalmasság jóindulatát. Az egyház érdekében, persze.

MN: Van értelme ez alapján az egyházi átvilágításnak?

BGY: Van. Nem egyes személyek kipellengérezése miatt, hanem azért, mert ezen keresztül megmutatkoznék a trón és az oltár szövetségének leplezetlen valósága, jézustalansága. Látható lenne a történelmi kereszténység igazi arca. Az a szemlélet, amely minden korban megtalálja **az éppén kinyalható feneket**. S ez annyira más, mint amire Jézus példát adott nekünk!

MN: A kisközösségi mozgalom felívelt a rendszerváltás után, vagy utolérte a "nagy" egyháznál említett elvilágiasodás?

BGY: Számszerű adatot nem tudok mondani, de kevesebben vagyunk, mint a 80-as években, amikor két-háromezren tartoztak hozzánk. Ennek az lehet az egyik oka, hogy - bár ez látszólag ellentmond mindannak, amiről eddig beszéltünk - a szocializmusban bizonyos szempontból könnyebb helyzetben voltunk, mint ma. Másodrendű állampolgárként semmiféle társadalmi elvárás nem volt velünk szemben, így munkaidőn kívül voltaképpen azt tettük, amit jónak láttunk. Ma más a helyzet: vagy nincs munkaviszonyom, és a létbizonytalanság kikezdi idegrendszeremet, vagy napi 10-13 órát dolgozom, ami megint csak alkalmatlanná tesz arra, hogy olyasmivel foglalkozzak, mint Isten országa. Ebből azt a következtetést vontuk le, hogy a kapitalizmusban is biztosítanunk kell minden közösséghez tartozó személy létbiztonságát - mégpedig Jézushoz hasonlóan, aki élet- és vagyonközösséget hozott létre 12 tanítványával. De létszámcsökkenésünk összefügg a katolikus egyházvezetéssel is. Nehéz hűségeselek maradni egy olyan egyházhoz, amely ma, 15 évvel a diktatúra bukása után úgy kezel bennünket, ahogy. **Ellenségként**. S csak azért, mert helytálltunk, amikor mások nem. A Bokorral kapcsolatban a kedvezőtlen jelenségek ellenére sem vagyok borúlátó, hiszen az emberiség sorsa fordul azon, hogy akadnak-e, akik megpróbálnak úgy élni, ahogy Jézus tanította. Számomra minden újabb tizenéves nemzedék új reménységet ad, mert az ember ennyi idősen még nem feltétlenül tanul meg hazudni, ezért fogékonyabb Jézus tanítására, mint érettebb fejjel.